

تحفه ۱۰۰ ساله آموزش عالی در دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های تحقیقاتی
در علوم نوین پیشتاز نبودیم، اما دستاوردهای خوبی داشتیم

روزنامه شرق، سه‌شنبه ۲ تیر ۱۳۹۴

یوسف ثبوتی، رئیس گروه علوم پایه فرهنگستان علوم

فرهنگستان علوم پایه ما، اکنون بیش از دو دهه سابقه دارد. البته این فرهنگستان سوم است که پس از انقلاب دایر شده و کارش را به شکل سیستماتیک و مداوم تا امروز ادامه داده است. از جمله گروه‌هایی که طبق اساس‌نامه در فرهنگستان فعالیت می‌کند، گروه علوم پایه فرهنگستان است که پنج زیرشاخه دارد که شامل گروه‌های فیزیک، ریاضی، شیمی، زیست‌شناسی و زمین‌شناسی است. یکی از فعالیت‌های فرهنگستان و از جمله گروه علوم پایه فرهنگستان این است که با بررسی وضعیت آموزش و پژوهش، نقاط قوت و ضعف آموزش علوم و تحقیقات در کشور را بیابد و در صورت لزوم مشورت‌هایی ارائه دهد. ما این توصیه‌ها و مشورت‌ها را برای هر سازمانی که علاقه‌مند به شنیدن آن باشد، ارائه می‌کنیم. به بیان دیگر فرهنگستان در تلاش است با توجه به بودجه کم خود، در زمینه ارتقای پژوهش در کشور تا آنجا که در توانش است (در زمینه‌هایی مانند راهنمایی یا مشاوره) کمک کند. یکی از زمینه‌های فعالیت ما شناسایی محققان و پژوهشگران برجسته جوان و سالمند است. برای اجرای برنامه پنجشنبه گذشته در فرهنگستان، از حدود شش ماه پیش برنامه‌ریزی کرده بودیم. قرار ما این بود که از هریک از پنج زیرگروه علوم پایه، یک نفر به عنوان محقق یا پژوهشگر جوان برجسته انتخاب و معرفی شود. فرهنگستان هم با توجه به امکانات محدودی که داشت، جایزه‌ای به این برندگان اهدا کرد. این جایزه شامل یک بخش مادی در کنار یک لوح تقدیر بود که فکر می‌کنم اهمیت این لوح برای پژوهشگران ما بیشتر باشد و دریافت آن موجب افتخار هر پژوهشگری است. ما این جایزه را به نام ابوریحان مزین کردیم. به باور من و بسیاری از همکارانم در گروه علوم پایه فرهنگستان، بسیار مناسب و شایسته است که این لوح و جایزه، به نام ابوریحان اهدا شود. به باور ما، تمام موفقیت علوم پایه (و در حقیقت علوم تجربی و دانش و فناوری امروز)، مبتنی بر تجربه و مشاهده است. ابوریحان نیز حدود هزار سال پیش در بین معاصران خود، یکی از معدود دانشمندانی بود که به موضوع مشاهده و همچنین انجام آزمایش (بر حسب نوع امکاناتی که در آن زمان در اختیار داشت)، بسیار اهتمام می‌ورزید. وی در بین اقران خود اگر نگوئیم منحصر به فرد، دست کم بسیار شاخص است. مثل او بسیار کم بودند و شاید بتوان از رازی و ابن‌هیثم به عنوان مشاهده‌گرانی نظیر ابوریحان نام برد.

رصد و بزرگداشت پژوهشگران نیز براساس اسناد بالادستی و همچنین توجه به خردجمعی اعضای فرهنگستان صورت می‌گیرد. درباره خرد جمعی باید تأکید کنم افرادی که عضو فرهنگستان علوم هستند، سال‌های سال در حوزه آموزش و پژوهش‌های دانشگاهی فعالیت کردند و در نتیجه افرادی بسیار شاخص و صاحب نظر در این حوزه‌ها هستند. پس ما برای چنین بزرگداشت‌هایی، بر مبنای اسناد موجود و از جمله سند چشم‌انداز و سند توسعه تصمیم‌گیری کردیم.

نکته بسیار مهمی که درباره تحقیق و پژوهش در دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های تحقیقاتی باید به آن اشاره کرد، این است که در چند سال گذشته تحقیق در دانشگاه‌های ما بسیار خوب رشد کرده است. با این همه برخی درباره اهمیت این دستاوردها، اما واگرایی مطرح می‌کنند، ولی این جانب بر این باورم که باید به این دستاوردها با دیده خوش بینی نگاه کرد. اکنون می‌توان ادعا کرد دانشگاه (که در کشور ما سابقه ۹۰ ساله دارد)، دستاوردهای خوب و قابل دفاعی داشته است. برای بیان عملکرد خوب فارغ‌التحصیلان دانشگاهی کافی است به این نکته اشاره کرد که امروزه چه کسانی کشور ما و امور آن را اداره می‌کنند؟ آیا غیر از فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌ها هستند؟ امروزه همه کارهای کشور ما به دست متخصصان داخلی انجام می‌شود که همه آن‌ها فارغ‌التحصیلان همین دانشگاه‌ها هستند؛ یعنی دانشگاه عملکرد خوب و قابل قبولی داشته است، پس دانشگاه‌های خود را دست کم نگیریم و در ارزیابی عملکرد آن‌ها، پس از ذکر همه محاسن، دیگر اما واگر به کار نبریم. البته تأکید می‌کنم همیشه به دنبال ایده‌آل‌ها رفتن بسیار خوب و مناسب است؛ چراکه ما نباید در حالت سکون بمانیم. به فرموده مولای متقیان، حضرت علی(ع)، اگر امروزمان با دیروزمان یکی باشد، زیان داریم و نباید آن روز را از عمرمان به شمار بیاوریم، خلاصه اینکه همیشه باید به دنبال پیشرفت و حرکت رو به جلو باشیم. ما همیشه باید به دنبال یافتن کمبود و تلاش برای جبران آن باشیم. ولی معنایش این نیست که ما امروزه در زمینه تلاش و کوشش و همت، کم کاری کرده‌ایم. به نظر من دانشگاه‌های ما امروزه پرکار هستند و استادان و دانشجویان ما وظیفه‌شان را در حد امکان و مقدرات به درستی انجام می‌دهند و ما نیز نباید از آن‌ها گله‌مند باشیم. البته باز هم باید تأکید کرد هیچ کس بی‌عیب نیست و کار هیچ کس یا گروهی بی‌نقص نیست و هیچ کاری در هیچ کجای دنیا به شکل کامل انجام نمی‌شود. زمینه و سابقه آشنایی ما با علوم و فنون جدید حدود صد سال است و جزء پیشاهنگان هم نبوده‌ایم، بنابراین اگر عیب و نقصی مشاهده می‌شود، دلایل را باید جست‌وجو کنیم و به دنبال آن باشیم که در آینده بتوانیم گام‌های بزرگ‌تری برداریم و نقش پیشاهنگ را بازی کنیم.